

Asia: VN/34558/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi rakentamislain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentteja rakentamislain muutoksista

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi rakennuslain muutoksesta on tavoitteena tehdä korjauksia vuonna 2023 säädettyyn rakentamislakiin. Luonnoksen keskeisimmät korjaukset ovat tulkittavissa niin, että niillä pyritään sujuvoittamaan rakennusten purkamista. Luonnoksessa hallituksen esitykseksi tämä tarkoittaa yhtäältä esimerkiksi purkamisluvan myöntämisen helpottamista ja toisaalta valitusoikeuksien rajaamista mm. museoviranomaisilta sekä yhteisöiltä, joiden valitusoikeutta Eduskunnan hyväksymässä rakentamislaisissa (751/2023) laajennettiin.

Periaatteellisella tasolla AD-Museo Oy toteaa, että purkavan uudisrakentamisen mielekkyydeltä on viety olennaisesti pohja pois esimerkiksi Satu Huuhkan työryhmineen julkaiseman Purkaa vai korjata. Hiilijalanjälkivaikutukset, elinkaarikustannukset ja ohjaukseen -tutkimuksen (Ympäristöministeriö, 2021) myötä.

Huuhkan työryhmän tutkimien tapausten perusteella peruskorjaaminen on purkavaa uudisrakentamista tehokkaampi keino välttää päästöjen syntymistä lähivuosikymmeninä, jotka ovat ratkaisevia ilmastonmuutoksen torjunnan ja siihen sopeutumisen näkökulmasta.

Rakentamisen lainsäädännön uudistuksessa tulisikin systemaattisesti tukea siirtymistä nykyistä vähähiilisempään rakentamiseen. Vähähiilisyys tulee tulevaisuudessa huomioida rakennuksen koko elinkaareissa eli uudisrakentamisessa, korjausrakentamisessa ja rakennuksen purkamisessa. Tätä tavoitetta hallituksen esittämät muutokset rakentamislakiin eivät edistä.

Eduskunnan hyväksymässä rakentamislaisissa (751/2023) rekisteröidyillä yhteisöillä, joiden toimialaan kuuluu kulttuuriperinnön vaaliminen tai rakennetun ympäristön laatuun vaikuttaminen, on

valitusoikeus rakentamis-, purkamis- ja maisematyöluvista. Hallituksen ehdotuksessa valitusoikeus rakentamisluvasta ja purkamisluvasta (179 §, 182 §) ollaan kumoamassa näiltä yhteisöiltä.

Suomen perustuslaki painottaa vahvasti (2§, 6§, 20§, 21§ ja 22§), että julkisen vallan on turvattava kansalaisille oikeus osallistua ja vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Esimerkiksi perustuslain luvussa 2: ”Perusoikeudet” on seuraava kirjaus (20 §): ”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.” Tämä on kansainvälisessäkin vertailussa poikkeuksellinen kansalaisdemokratiaa edistävä ja osallisuuteen kannustava perustuslain linjaus.

Käytännössä niin paikallisiin (kuten kaupunginosayhdistykset) kuin valtakunnallisesti toimiviin rekisteröityihin yhteisöihin, joiden toimialaan kuuluu kulttuuriperinnön vaaliminen tai rakennetun ympäristön laatuun vaikuttaminen, kanavoituu merkittävältä osin yksittäisten kansalaisten toiveita ja myös mahdollisuuksia vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Tämä johtuu siitä, että mainituilla yhteisöillä on asiantuntemusta ja ymmärrystä keinoista ja kanavista, joiden kautta päätöksentekoon voidaan vaikuttaa. Elinympäristöä koskevaan päätöksentekoon vaikuttaminen on yhteiskunnallisen toimeliaisuuden alue, joka vaatii perehtymistä ja siksi yhteisöillä on keskeinen rooli kansalaisdemokratian toteutumisessa.

Jos rekisteröidyiltä yhteisöiltä, joiden toimialaan kuuluu kulttuuriperinnön vaaliminen tai rakennetun ympäristön laatuun vaikuttaminen viedään hallituksen esittämällä tavalla pois Eduskunnan hyväksymässä rakentamislaisissa määritetyt oikeudet, on sillä negatiivinen vaikutus perustuslaissa määritellylle kansalaisyhteiskunnan toimimiselle ja demokraattiselle päätöksenteolle.

Valitusoikeutta rakentamisluvasta, toteuttamisluvasta ja purkamisluvasta (179 §, 181 § ja 182 §) ollaan vastaavasti kaventamassa museoviranomaisilta. Hallituksen ehdotuksessa museoviranomaisten valitusoikeus koskisi jatkossa vain valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävien rakennusten rakentamis-, toteuttamis- ja purkamislupapäätöksiä. Esityksen perusteluosion luvussa 4.2.3 (s. 20) todetaankin suoraan: ”Museoviranomaisten toiminta vaikeutuisi valitusoikeuden poistamisen myötä.”

Museolain uudistuksen myötä 2020 alueellisten vastuumuseoiden tehtävät ja vastuut alueilla kasvoivat merkittävästi. Alueiden kulttuuri- ja rakennusperinnön vaalimisen kannalta ehdotettu museoviranomaisten oikeuksien kaventaminen on jo lähtökohtaisesti kestävä, koska se rajaa valitusoikeuden ulkopuolelle paikallisesti merkittävät kohteet. Eriyisen vahingollinen hallituksen esitys on modernia rakennusperintöä ja etenkin 1970-luvun ja sitä nuorempaa rakennusperintöä kohtaan. Osin sitä ei ole vielä lainkaan inventointi (eikä siten edes valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä kohteita ole tunnistettu), osin tehtyjen inventointien laatu vaihtelee. Toisaalta perinteiset arvottamisen tavat soveltuvat heikosti moderniin rakennusperintöön. ”Modernia rakennusperintöä ja rakennettuja ympäristöjä koskevan tiedon tarve

on akuutti. Tutkimus vuoden 1970 jälkeen rakennetusta on edelleen varsin vähäistä kaikilla osa-alueilla. Lisää tutkimusta tarvittaisiin esimerkiksi arkkitehtuurin suuntauksista, rakentamisen tekniikan historiasta, korjattavuuden ja rakennusfysiikan erityiskysymyksistä, eri vaiheiden kerrostumista sekä rakentamisen reunaehdoista (lainsäädäntö, kaavoitus, normit, standardit, ohjeet, luvitus jne.).” (Museoviraston Moderni haastaa! Modernin rakennusperinnön toimintaohjelma 2023–2026, s. 30.)

Museoviranomaisten asiantuntemus ja mahdollisuus puuttua esimerkiksi laajan valitusoikeuden myötä kestävämpiin päätöksiin on edellytys sille, että alueelliset vastuumuseot voivat toimia uudistetun museolain (314/2019) edellyttämällä tavalla alueiden kulttuuriympäristöjä vaalivana viranomaisena. Toisin sanoen hallituksen esitys on näiltä osin ristiriidassa museolain kanssa.

AD-Museo Oy toteaa kantanaan, ettei museoviranomaisten, ELY-keskusten ja sellaisten rekisteröityjen yhteisöjen, joiden toimialaan kuulu kulttuuriperinnön vaaliminen tai rakennetun ympäristön laatuun vaikuttaminen 21.4.2023 vahvistetun rakentamislain (751/2023) myötä laajennetuista valitusoikeuksista tule luopua, kuten hallituksen luonnoksessa rakentamislain ”korjaussarjaksi” on esitetty.

AD-Museo Oy toteaa myös, että Suomi on sitoutunut kansainvälisiin, asetustasoisiiin sopimuksiin, kuten Faron puiteyleissopimus (SopS 50/2018), jotka velvoittavat sopimuspuolia takaamaan kansalaisille oikeuden saada tietoa, osallistua päätöksentekoon ja käyttää muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeutta ympäristöasioissa. Myös Valtioneuvoston tuoreet periaatepäätökset arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta (2022–2035) ja kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030 painottavat nekin kansalaisten osallistamista.

Museoviraston Kestävyys ja kulttuuriympäristötyö -hanke, jonka osana syksyllä 2023 julkaistiin Johanna Turusen kirjoittama Kestävä kehitys osana kulttuuriympäristöpolitiikkaa. Kansainvälisiä linjauksia -selvitys kokoaa erinomaisesti yhteen kotimaiset strategialinjaukset sekä kansainväliset sopimukset, joihin Suomi on sitoutunut vihreän siirtymän edistämiseksi.

Periaatteellisella tasolla kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta ei ole luottamustarakentavaa, että valtion taholta yhtäältä sitoudutaan kestävyyttä edistäviin strategialinjauksiin kansainvälisiin sopimuksiin ja toisaalta edistetään lainsäädäntöä, joka selkeästi kannustaa vihreää siirtymää ja kestävyyttä jarruttaviin toimiin.

2. Esityksen mukaan Ilmastaselvityksessä tulisi raportoida uuden rakennuksen hiilijalanjälki ja hiilikädenjälki. Asetusvalmistelun helpottamista varten kysymme, tulisiko näkemyksesi mukaan vähähiilisyysarviointi tehdä rakennukselle sekä rakennuspaikalle (rakennuspaikalla tarkoitetaan mm. rakennuksen perustuksia), vaikka hiilijalanjäljen raja-arvot on suunniteltu koskevan vain rakennusta?

Vastaus:

A: Ilmastaselvityksen tulisi sisältää vain rakennuksen hiilijalanjälki ja hiilikädenjälki

B: Ilmastaselvityksen tulisi sisältää rakennuksen sekä rakennuspaikan hiilijalanjälki ja hiilikädenjälki

B

3. Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia arvioit esitetyillä muutoksilla olevan edustamasi tahon kannalta?

-

4. Kommentteja alueidenkäyttölain 57, 188 a ja 197 §:stä

-

5. Kommentteja ympäristönsuojelulain 156 b §:stä

-

6. Kommentteja laista viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympärisövaikutusten arvioinnista annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Jaatinen Carina

Suomen arkkitehtuurimuseon säätiö - Suomen arkkitehtuurimuseon säätiö on 1.1.2024 fuusioitunut osaksi Suomen arkkitehtuuri- ja designmuseosäätiötä. Suomen arkkitehtuurimuseon tehtävät ovat siirtyneet AD-museo OY:lle (y-tunnus 3395455-6)